

UDK 27-276-284"19"

Primljeno: 22. 3. 2013.

Prihvaćeno: 3. 6. 2013.

Pregledni članak

ODNOS AUTORITETA PRIMATA I EPISKOPATA TEOLOŠKI POGLED U SVJETLU DRUGOGA VATIKANSKOG KONCILIA I DOPRINOSA NEKIH TEOLOGA

Niko IKIĆ

Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu

Josipa Stadlera 5, BIH – 71 000 Sarajevo

niko.ikic@bih.net.ba

Sažetak

Crkva i autoritet prožimaju se kao dva komplementarna pojma. Nemoguće je zamisliti Crkvu bez autoriteta, ali je za teologiju trajno pitanje u kakvoj autoritativnosti. Za Crkvu je autoritet eklezijalan u svojoj biti, ali nije imun na profane utjecaje. Stoga autor propituje vrh autoriteta Crkve, tj. odnos autoriteta primata i episkopata. Autor obrađuje naznačenu temu prije, za vrijeme i poslije Drugoga vatikanskog koncila u svjetlu njegovih dokumenata i mišljenja uvaženih teologa. Kao jedino logično tematsko polazište, autor vrednuje dogmatsku definiciju primata Prvoga vatikanskog koncila, koju se ovdje detaljno ne razrađuje, nego od koje se polazi. Određena koncilna promjena percepcije autoriteta na Drugom vatikanskom koncilu bila je moguća a da se pritom ne umanjuje ni primat ni episkopat, iako se njihov međusobni odnos preciznije ne definira. Ovaj članak u naznačenim okvirima analizira njihovu sinergiju u službi jednog i najvišeg autoriteta Crkve koji djeluje na dva načina: pape kao glave episkopata i episkopata s glavom. Autor je potpuno svjestan složenosti pitanja, ali i potrebe teološkog sučeljavanja s takvim izazovima iz eklezijalno-dogmatskog kuta, a posebno u ekumenskom kontekstu. U svom pristupu autor se oslanja na neka sustavna promišljanja uvaženih teologa poput Ratzingera i Rahnera i na neke ideje Schmausa, Kaspera, Schatza, Königa i Franića, koji su zasigurno pridonijeli određenoj kristalizaciji tog odnosa. Autoru je pak posve jasno da time nisu riješeni svi aspekti odnosa autoriteta primata i episkopata, kao npr. pitanje dvaju subjekata crkvene vlasti, te potiče na daljnja teološka promišljanja.

Ključne riječi: autoritet, primat, episkopat, biskupski kolegij, nezabludivost.

Uvod

Ovdje se primarno govori o crkvenom *autoritetu*. Danas je tema autoriteta vrlo osjetljivo i složeno pitanje. Ekstremno gledano može se reći da je autoritet poprimio prvenstveno pravno, legalističko i statično značenje, a poprilično izgubio pastoralno-karizmatičku, dinamičku dimenziju. Dosta je prošireno mišljenje da je autoritet Crkve postao previše autoritativan i prenaplašeno institucionalan, što pak ne znači da je pravi crkveni autoritet uopće zamisliv bez autoritativnosti, tj. samo u nekoj čistoj karizmatičnoj verziji i instituciji, iako se mora naglasiti da je Crkva doista posebna institucija. Premda karizma ne pripada samoj pravnoj biti službe, nego njezinu modusu djelovanja, ipak se karizma i služba moraju inspirativno ujediniti kako bi institucionalno uspješno djelovale, razmišljaju Juraj Kolarić i Hermann Josef Pottmeyer.¹

Nemoguće je zamisliti Crkvu bez autoriteta. Crkvi treba autoritet a autoritet služi Crkvi i zato je eklezijalan u svojoj biti, ali je nekada snažno bio podložan profanim utjecajima. U crkvenim službama oduvijek je postojala kušnja dokazivati *potestas* (moć) kroz sjaj *auctoritas-a*. Toj kušnji u povijesti nisu odoljeli mnogi crkveni autoriteti pa ni Isusovi učenici za njegova života. U svojstvu pravog učitelja Isus im otkriva pravi smisao vlasti i autoriteta u služenju (Mk 10,42-44).

Iako se ovdje logično polazi od Prvoga vatikanskog koncila, u ovom radu prvotno nas zanima stav Drugoga vatikanskog koncila o autoritetu iz posebnog kuta odnosa primata i episkopata, te nezabludivosti. Zanimljivo je da Koncil izbjegava dotad uobičajen prvovatikanski pojam *potestas*, koji očito ne izražava posvema ono što Isus podrazumijeva pod pojmom službe (*officium, munus*), a koristi pojam *auctoritas* u nijansiranom smislu. Tako se npr. govori o *divina auctoritas* božanske objave, o *suprema auctoritas* Petrova nasljednika, dijecezanskih biskupa, te o *publica auctoritas* najviših državnih vlasti i sl. Na Koncilu se o autoritetu raspravljalo više u drugom dijelu i to primarno u vidu dviju relacija: prvo pod vidom odnosa najvišeg papinskog autoriteta prema kolegiju biskupa te pod vidom odnosa hijerarhije prema laicima, konstatira Johannes Neumann.² Ovdje se promatra primarno prva relacija autoriteta koju se pro-

¹ O odnosu službe i karizme vidi u: Juraj KOLARIĆ, Odnos vlasti i karizme kroz povijest, u: *Bogoslovska smotra*, 59 (1989.) 1–2, 135–146; Hermann Josef POTTMEYER, Petrusamt in der Spannung von Amt und Charisma, u: *Una sancta*, 31 (1976.) 4., 299–309.

² Usp. Johannes NEUMANN, Die »Autorität« auf dem II. Vatikanischen Konzil, u: Erika WEINZIERL (ur.), *Die päpstliche Autorität im katholischen Verständnis des 19. und 20. Jahrhunderts*, Salzburg – München, 1970., 142–144. Kad je u pitanju *publica auctoritas* u smislu državnih vlasti, Drugi vatikanski koncil poziva sve vjernike da s njom surađuju, budući da državna vlast postoji radi općeg dobra. Koncil pak poziva vlast da ne vlada meha-

pituje u dokumentima Koncila. Cilj je dokazati koliko su teološka mišljenja nekih uvažanih teologa bila važna za usvajanje i tumačenje stavova Drugoga vatikanskog koncila o primatu rimskog prvosvećenika i budući da je to pitanje i dalje otvoreno, potaknuti na daljnja teološka promišljanja.

1. Odnos primata i episkopata na Prvom vatikanskom koncilu

Polazište i izvorište svih shvaćanja i crkvenih interpretacija autoriteta prije Drugoga vatikanskog koncila jest dogmatska konstitucija *Pastor aeternus* Prvog vatikanskog koncila od 18. srpnja 1870. godine. Spomenuta konstitucija ima četiri dijela. U prvom dijelu riječ je o uspostavi primata po Isusu Kristu. Gospodin je drugim apostolima pretpostavio Petra, ne samo u časti nego i nadležnosti. U drugom dijelu ističe se da je Isus u Petrovoj službi ustanovio vječno počelo i vidljiv temelj jedinstva. U trećem dijelu naglašava se da je po Božjem pravu rimski prvosvećenik nasljednik blaženog Petra u prvenstvu, to znači da ima puninu najviše jurisdikcijske vlasti u cijeloj Crkvi koja se odnosi na disciplinu i upravljanje. Rimski biskup je glava cijele Crkve te otac i učitelj svih kršćana. Time se ističe općecrkveni univerzalni episkopat rimskog biskupa te se njegova jurisdikcija definira kao *potestas iurisdictionis propriae episcopalis ordinaria et immediata*, a da pritom nije precizno objašnjen jurisdikcijski odnos prema mjesnom biskupu. Papi je predana ista punina redovne i neposredne vlasti (*plenitudo suprema potestatis*) kao i Petru, tj. voditi i upravljati cijelom Crkvom. Sažeto rečeno, papa je najviša zakonodavna, upravna i sudačka vlast u Crkvi (*suprema potestas*). Konačno, u četvrtom dijelu konstitucije ističe se nezabludivost papinske učiteljske službe kad naučava *ex cathedra* u stvarima vjere i morala.³

nički i despotski, nego kao moralna sila koja se oslanja na ljudsku slobodu i odgovornost. Gdje vlast prelazi svoje granice i tlači svoje podložnike, Koncil traži mogućnost da vjernici brane svoja prava od zloraba vlasti, što se pak nigdje ni teoretski ne spominje za duhovnu vlast na vjerskom području. Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (17. XII. 1965.), br. 74, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1972. Svoju dijagnozu autoriteta polovicom 70-ih godina prošlog stoljeća nudi Nikos NISSIOTIS, *Ökumenische Gedanken zur Ausübung der Lehrautorität in der Kirche*, u: *Una sancta*, 31 (1976.) 4, 276–284.

³ Usp. PRVI VATIKANSKI KONCIL, *Pastor aeternus. Prva dogmatska konstitucija o Kristovoj Crkvi*, u: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, Đakovo, 2002., br. 3050-3064. Od mnogobrojne literature o primatu i nezabludivosti na Prvom vatikanskom koncilu ukazujemo na: Roger AUBÉRT, *Vatikanum I*, Mainz, 1965.; Heinrich BACHT, *Primat und Episkopat im Spannungsfeld der beiden Vatikanischen Konzile*, u: Leo SCHEFFCZYK, *Wahrheit und Verkündigung*, Paderborn, 1968., 1447–1466; Yves CONGAR, *Das Bischofsamt und die Weltkirche*, Stuttgart, 1964.; Theodor GRANDERATH, *Geschichte des vatikanischen Konzils nach*

Na temelju razumijevanja Petrove službe u duhu Prvoga vatikanskog koncila Petra se sukladno tome nazivalo »prvakom apostolskog zbora, prvakom svetih apostola, zborovođom tog zbora, ustima svih apostola, glavom te obitelji, predstojnikom čitava svijeta, prvakom među apostolima, stupom Crkve«, stoji u enciklici Leona XIII. (1878. – 1903.) *Satis cognitum* od 29. lipnja 1896. godine.⁴ Jednako tako se Rimska crkva označavala kao »Apostolska Stolica, Apostolski izvor, Stolica apostola Petra ili Rimska Stolica«. Ovdje pridjev *apostolski*, sve do naših dana, ima značenje *papinski*. U tom kontekstu često se govori o »apostolskim delegatima, apostolskim nuncijima, apostolskim vikarima, apostolskim enciklikama, apostolskom blagoslovu« i sl.

Sažeto rečeno, duh Prvoga vatikanskog koncila snažno je živio još na vratima Drugoga vatikanskog koncila. To zorno svjedoči papa Pio XII., koji je bio u velikoj mjeri posljednji izdanak duha Prvoga vatikanskog koncila. Rijetko je koji papa poslije proglašene dogme toliko koristio pojam *vicarius Christi* kao on. U njegovoj najpoznatijoj enciklici *Mystici Corporis Christi* od 29. lipnja 1943. godine papu se skoro identificiralo s Kristom bez ikakvih ograda, navodi Georg Denzler.⁵

Osim velike uloge pape Ivana XXIII. u promjeni klime i pogleda u svezi primata, neposredno prije Koncila i za vrijeme njegova održavanja, valja također istaknuti značajan doprinos poznatih teologa prije Drugoga vatikanskog koncila, što je jedna od teza ovoga rada. Vrijedi pogledati neka njihova mišljenja o odnosu primata i episkopata prije Koncila, upravo u svjetlu kasnije usvojenih dokumenata.

2. Doprinos teologa prije Drugoga vatikanskog koncila

Za teologe je bio izazov kako osvijetliti odnos općeg primata i univerzalnog episkopata. Gramatički se pitalo: Kako spojiti *singular* i *plural*, tj. samog Petra

den authentischen Dokumenten, II, Freiburg im Breisgau, 1903.; Klaus SCHATZ, *Vaticanum I (1869-1870)*, III, Konziliengeschichte, Paderborn – München – Wien – Zürich, 1994.; Klaus SCHATZ, *Der päpstliche Primat. Seine Geschichte von den Ursprüngen bis zur Gegenwart*, Würzburg, 1990.; Hubert JEDIN, *Velika povijest Crkve*, VI/1, Zagreb, 1987., 750–766.

⁴ Usp. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, br. 3308; Georg DENZLER, *Der Primat in den Aussagen der Päpste seit Pius IX*, u: Georg DENZLER – Felix CHRIST – Wolfgang TRILLING, *Petrusamt und Papsttum*, Stuttgart, 1970., 13–15.

⁵ Usp. Georg DENZLER, *Der Primat in den Aussagen der Päpste seit Pius IX*, u: Georg DENZLER – Felix CHRIST – Wolfgang TRILLING, *Petrusamt und Papsttum*, 18–22. Također usp. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, br. 3804–3805.

i sve apostole kao apostolski kolegij? Pitanju se pristupalo prvo iz biblijskog kuta: kako spojiti Mt 16,18 i Mt 18,18? Za Wolfganga Trillinga je Mt 16,18 starija, a Mt 18,18 mlađa verzija u Matejevu evanđelju, ali naglašava da oba teksta treba promatrati kao povezanu cjelinu.⁶ Prema Paulu Hoffmannu, evanđelistu Mateju čini se važnim naglasiti Petrovu ulogu kao *protos*, ali ga ne izdvajati iz cjeline, ne dati dojam sektiranja ili segregacije. Zajedno s Hoffmannom u našem kontekstu ističemo da Petra i apostole treba zajedno promatrati. Matejeve su riječi svakako podloga za razumijevanje Petra kao *stijene* kome su predani *ključevi*, koji imaju povijesno značenje kontinuiteta Crkve s povijesnim Isusom. To značenje treba biti mjera strukture Crkve.⁷

Ne zapostavljajući druge uvažene teologe koji su prije Koncila doticali našu temu, čini nam se primjerenim posebno istaknuti doprinos dvaju njemačkih teologa.

2.1. Doprinos Karla Rahnera prije Koncila

Poslije Prvoga vatikanskog koncila a prije Drugoga vatikanskog koncila odnos mjesnog biskupa i rimskog pape Karl Rahner otvoreno karakterizira tamnim ili mračnim. Još 1961. godine isticao je da je *metafizika* pravnoga crkvenog ustrojstva tamna, te da *Codex* iz 1917. godine ne predstavlja »Ustav Crkve«, iako dodiruje njegove najvažnije elemente. Već je tada upozoravao da je problematično nazivati crkveno ustrojstvo *monarhijskim*, budući da monarsi nasljeđuju vlast rađanjem, a papa izborom, čemu smo nedavno svjedočili izborom novog pape Franje 13. ožujka 2013. godine u osobi argentinskoga isusovačkog kardinala Jorgea Maria Bergoglia poslije odreknuća pape Benedikta XVI. 28. veljače 2013. godine. Upozoravajući na moguće apsolutističke interpretacije papinske vlasti, Rahner je podsjećao da je dogmatizirani papa Prvog vatikanskog koncila ipak ograničen Svetim pismom, crkvenom predajom, dogmama vjere i sl. Naglašavao je da papa nije autokrata ni apsolutni monarh, da ne može fizički dokinuti episkopat Crkve kao takav, budući da je episkopat božanskog karaktera kao i papinstvo. Iako papa ima vlast postavljati nositelje biskupske vlasti, ipak biskupi ne dobivaju biskupsku vlast od pape, nego preko njega od Krista, a ostvaruju je u zajedništvu s njime. Iz tog kuta je jasno da biskupi nisu samo

⁶ Usp. Wolfgang TRILLING, Ist die katholische Primatslehre schriftgemäß? Exegetische Gedanken zu einer wichtigen Frage, u: Georg DENZLER – Felix CHRIST – Wolfgang TRILLING, *Petrusamt und Papsttum*, 56–58.

⁷ Usp. Paul HOFFMANN, Der Petrus-Primat im Matthäusevangelium, u: Georg DENZLER (ur.), *Das Papsttum in der Diskussion*, Regensburg, 1974., 28–35.

neki puki papini činovnici, obrazlaže Rahner.⁸ Kad se te riječi promatraju u svjetlu kasnijih dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, zorno se osjeća njihov velik utjecaj na stavove i formulacije toga Koncila.

Rahner je isto pitanje odnosa primata i episkopata objašnjavao iz eklezijskog kuta i isticao da ta razlika leži u biti odnosa mjesne i opće Crkve. Mjesnu Crkvu se ne može shvatiti kao upravnu jedinicu opće Crkve. Mjesna Crkva je sakramentalna koncentracija i konkretizacija opće Crkve. Iz tog odnosa slijedi da primat ima svoje utemeljenje na općoj razini Crkve kad je njezino jedinstvo u pitanju a episkopat ima svoje utemeljenje na mjesnoj razini kad je u pitanju jedinstvena konkretizacija opće Crkve na sakramentalni, a posebno euharistijski način. U onoj mjeri u kojoj je opća Crkva nazočna u mjesnoj Crkvi, u toj istoj mjeri je opća jurisdikcija nazočna na mjesnoj razini. Mjesni biskupi su konkretni predstavnici opće Crkve i stoga su podložni primatu pape, ali nisu samo njegovi egzekutori. Nositelj crkvenosti u mjesnoj Crkvi je biskup a nositelj crkvenosti na općoj razini je papa s biskupima i biskupi s papom na čelu. Iz toga slijedi da biskup također ima odgovornost za cijelu Crkvu, iako je posredna. To su dokazivali Augustin, Irenej i drugi kao mjesni biskupi s velikim doprinosom za opću Crkvu, zaključuje Rahner.⁹ Ponovno se osjeća jeka njegovih riječi u kasnijim koncilskim dokumentima Drugoga vatikanskog koncila.

Također, Rahner je prije Koncila pokušavao dogmatski i pravno razjasniti odnos *ius divinum* primata i *ius divinum* episkopata. U toj problematici nije lako povezati neposrednu i sveopću vlast pape i biskupsku jurisdikciju istog božanskog prava, pogotovu kad se ima na umu praksa npr. da papa postavlja biskupe a onda oni slične na njegove činovnike. Egzistencija božanskog prava episkopata bila bi protuslovna kad ne bi bilo esencije episkopata *iuris divini*. Pojedini biskup s valjanim ređenjem i jurisdikcijom ima utemeljeno svoje božansko pravo u *ius divinum* cijelog episkopata. Prava snaga takve distinkcije dolazi do izražaja kad se uzme u obzir mogućnost da papa pojedinog biskupa može suspendirati, ali ne i cijeli episkopat koji je subjekt i nositelj božanskog prava. Pojedini biskup dobiva udio u božanskom pravu cijelog episkopata. Isto vrijedi i za Petra. Nema Petar vlast jer je Petar, nego jer je glava apostolskog zbora. Isus sam postavlja apostolski kolegij a također i Petra kao glavu, koji ipak nije sam birao članove apostolskog zbora. Da ih je on birao, oni bi

⁸ Usp. Karl RAHNER, Episkopat und Primat, u: Karl RAHNER – Joseph RATZINGER, *Episkopat und Primat*, Freiburg – Basel – Wien, 1961., 14–18. Isti je članak objavljen u: Karl RAHNER, *Sendung und Gnade*, Innsbruck, 1959., 239–262.

⁹ Usp. Karl RAHNER, Episkopat und Primat, 21–33.

bili njegovi službenici. Ovako su od Krista pozvani i od njega ovlaštteni, ali u jedinstvu s Petrom. Petar i apostolski kolegij čine nedjeljivu cjelinu. Kolegij ne daje vlast Petru, niti Petar daje vlast članovima kolegija, nego izvor vlasti u oba pravca jest sam Isus, koji unutar kolegija daje svoju jurisdikciju Petru kao glavi a preko Petra članovima kolegija. Tako su u Petru zastupljeni svi članovi kolegija a u svakom članu kolegija zastupljen je Petar, obrazlaže Rahner bit apostolskog kolegija i njegov *ius divinum*.¹⁰

Rahner je u skolastičkom duhu pokušavao uočiti sve mogućnosti dileme oko primata i episkopata i ponuditi svoj odgovor. Ako su obje naše instance, tj. primat i episkopat, božanskog prava, postavlja se pitanje dvaju ili jednog subjekta nezabludivog nauka. Autor odlučno odbija dva nezabludiva subjekta i spaja ih u jedan jedinstveni nezabludivi izvor, a to je apostolski kolegij s papom na čelu, s obrazloženjem da papa uvijek djeluje kao glava kolegija a da je cijeli kolegij uvijek zastupljen u glavi. U tom duhu bi bilo razborito i osmišljeno da cijeli episkopat bira glavu, predlagao je Rahner. Svoju tezu detaljnije je objašnjavao odnosom fizičke i pravne osobe pri potpisivanju dokumenta. Fizička osoba to radi u ime pravne a pravna osoba je kroz fizičku zastupljena. Kad papa objavljuje nešto sam ili zajedno koncilskim ocima, tada se ne radi o dva različita subjekta, nego o dva različita načina djelovanja. Rahner je na taj način opravdavao neposrednu i opću jurisdikciju pape, ali i božansko pravo episkopata i pojedinoga mjesnog biskupa. Konkretno bi to značilo npr. da se s obzirom na pitanja trajnog đakonata oženjenih zajednički stvore pravila a da mjesni biskup odlučuje o primjeni u svojoj dijecezi. Iz te perspektive Rahner je napadao pojam *aprobacije* npr. koncilskih dokumenata od pape, budući da *aprobacija* sugerira dva djelujuća subjekta kao dvije različite instance, što se bitno protivi njegovoj koncepciji jednoga djelujućeg subjekta. Ta njegova sugestija našla je svoj odjek u objavi dokumenata Drugoga vatikanskog koncila, gdje se na početku svakog dokumenta ističe zajednički autoritet rimskog prvosvećenika (ime pape) koji kao »biskup sluga slugu Božjih zajedno s ocima svetog sabora na trajan spomen« objavljuje dokumente Koncila. Pri kraju Rahner je sažimao svoje teze na potencijalnom primjeru dekreta nekog pape koji bi ukinuo istočni obred s Rimom sjedinjenih kršćana čije ukidanje bi bilo pravno valjano a moralno nedopustivo. Eventualni protest protiv moralne nedopustivosti ne ugrožava pravnu jurisdikciju. Pravna podloga ne osigurava uvijek moralno dobro. Zakonska ispravnost može povrijediti ljubav. Pravni okvir nije

¹⁰ Usp. Karl RAHNER, Über das ius divinum des Episkopats, u: Karl RAHNER – Joseph RATZINGER, *Episkopat und Primat*, 65–74, 86–90, 119–123.

jedini kriterij ispravnosti čina. Odnos primata i episkopata mora biti temeljen kako na pravu tako i na moralu, zastupao je Rahner.¹¹

2.2. *Doprinos Josepha Ratzingera prije Koncila*

Pokušavajući osvijetliti isti odnos primata i episkopata iz kuta apostolskog naslijeđa u diskusiji prije Drugoga vatikanskog koncila također se pojavljuje Joseph Ratzinger. On je u svom razmišljanju polazio od problematike naznačenog pitanja koju već u sebi izražava pridjev *rimo-katolički*, koji povezuje mjesnu i opću razinu. Dogmu Prvoga vatikanskog koncila Ratzinger nije tumačio kao pobjedu papalizma nad episkopalizmom. On je osuđivao jednako prve kao i druge. Po njegovu mišljenju Prvi vatikanski koncil povezuje ta dva pojma u jednu cjelinu. Ratzinger je preuzimao misao Heriberta Schaufa, prema kojemu Crkva nije kružnica s jednim centrom, nego elipsa s dva težišta, naime primatom i episkopatom. Također, povezujući dva elementa u jednu cjelinu, isticao je da se Crkva oslanja na sakrament i riječ. Takvo polazište mu je bilo odskočna daska za razvijanje teze da se dijalektika odnosa primata i episkopata oslikava u apostolskoj tradiciji koja se u relaciji sakrament – riječ više oslanja na riječ. On je govorio o *successio papalis* i *successio episcopalis*. Isticao je da prije svako biskupsko središte nije bilo ujedno i apostolsko, jer su postojali kriteriji njihova rangiranja. Privilegij su imala ona sjedišta koja su imala dokaze apostolskog naslijeđa, kako ih spominje Tertulijan, kao npr. Korint u Ahaji, Filipi u Makedoniji, Efez u Aziji, Rim u Italiji. Ratzinger iz toga zaključuje da rano kršćanstvo poznaje izravna i neizravna apostolska sjedišta. Među *apostolskim sjedištima* Rim je uživao otprilike ono mjesto kakvo su druge izravne *sedes apostolicae* uživale prema neizravnim sjedištima. Za Ratzingera je *successio apostolica* u sebi složen pojam koji obuhvaća *sedes apostolicae* i episkopat a u najvišoj je formi predstavljena u *sedes apostolicae Romam*. On je isticao da se s takvim poimanjem sukcesije, koje je starije od poimanja sukcesije u svezi pentarhije, može povezati viši primat Rima od samo primata časti. Biskup Rima jamči drugim Crkvama svjedočanstvo katoliciteta a druge Crkve daju Rimu svjedočanstvo stvarne punine. Sama Rimaska crkva ne bi bila katolička, a Crkva koja bi se odrekla jedinstva s Rimskom crkvom također ne bi bila katolička. Katolicitet obuhvaća kako *successio papalis* tako i *successio episcopalis*. Ratzinger je konačno zaključio s objašnjenjem pridjeva *rimo-katolički*: »katolički« ističe autoritet žive Božje riječi u apostolskom naslijeđu a pridjev »rimski« upućuje na vlast klju-

¹¹ Usp. Karl RAHNER, Über das ius divinum des Episkopats, 87–90.

čeva u Petrovu naslijeđu, a spojeni u jedno »rimo-katolički« izražavaju dijalektiku primata i episkopata, koji jedan bez drugoga ne mogu opstati, promišljao je Ratzinger.¹²

Dok je Rahner izravnije od Ratzingera obrađivao našu temu, pitamo se kolika je bila percepcija njihovih stavova u dokumentima Drugoga vatikanskog koncila?

3. Primat i kolegijalitet za vrijeme Koncila i u njegovim dokumentima

Još za trajanja Koncila, papa Pavao VI. je 14. rujna 1964. godine nagovijestio odlučujući smjer Koncila u svezi autoriteta ističući istodobno potvrđivanje prava rimskog prvosvećenika a pritom ne umanjujući, nego uvećavajući prava biskupa što pak ne umanjuje papinski autoritet. Time je predložio put uvezivanja primata i episkopata (biskupskog kolegija) temeljem Božjeg autoriteta i *bonum commune*. Episkopat za njega nije bio samo prazna fraza i puka instanca. Novu svijest svoje snage episkopat pokazuje već time da je Pavao VI. dana 6. studenog 1964. godine bio preporučio koncilskim ocima usvajanje sheme o misijskoj djelatnosti Crkve, što je pak velika većina biskupa (1 601) odbila a samo 311 biskupa prihvatilo, što valja shvatiti kao naznaku novog uvažavanja episkopata. Puno uvažavanje episkopata valja gledati i u činjenici proširenja kardinalskog kolegija 25. veljače 1965. godine s izričitim savjetodavnim autoritetom u pomaganju vođenja Crkve. U istom smislu valja razumjeti ustanovljenje Biskupske sinode 14. rujna 1965. godine kao stalnog savjetodavnog tijela Crkve. Prva Biskupska sinoda započela je u Rimu 30. rujna 1967. godine. Spomenuti papinski akti znak su i potvrda njegove posebne primicijalne svijesti, ali svakako i s ozbiljnim shvaćanjem kolegijalnosti, konstatira Neumann.¹³

Za naše područje i našu temu važno je istaknuti intervente u svezi kolegijaliteta biskupa splitskog nadbiskupa Frane Franića na Drugom vatikanskom koncilu. U sklopu rasprave o ekumenizmu 29. studenog 1963. godine isticao je da se vlast biskupa *de facto* priznaje samo onda kad je papa stavi *in actu*, tj. kad je aktivira. On se zauzimao da se biskupska vlast poštuje kao vrhovna, stalna i habitualna vlast ne samo na općim koncilima. To bi pomoglo u odnosu s pravoslavnima, mislio je Franić. Pritom nadbiskup nije umanjivao primat rimskog biskupa. On ga je karakterizirao kao *integralni primat*

¹² Usp. Joseph RATZINGER, Primat, Episkopat und successio apostolica, u: Karl RAHNER – Joseph RATZINGER, *Episkopat und Primat*, 37–59.

¹³ Usp. Johannes NEUMANN, Die »Autorität« auf dem II. Vatikanischen Konzil, 153–154, 156–157, 160–161.

a svoj stav o primatu sažeto je izricao riječima: »*cum Petro et sub Petro*«. Njegov prijedlog stalne i habitulne biskupske vlasti nije se poklapao s Rahnerovim prijedlogom, što je Franića izazvalo na novi studij kolegijaliteta. Hvaleći Rahnerova razmišljanja o odnosu primata i episkopata nije se mogao s njim u potpunosti složiti, ali na kraju je priznao da u ovoj raspravi nije bilo ni pobjednika ni pobijeđenih.¹⁴

Da bismo bolje razumjeli stavove Drugoga vatikanskog koncila o kolegijalitetu biskupa koji je povezan s episkopatom a episkopat neodvojivo s papom kao svojom glavom, treba naglasiti da u svezi s time povijesno teološki postoje dva temeljna smjera. Neka kronološko mlađi bude poistovjećen s već spomenutim *prvovatikanskim*. On razumije kolegijalnost od cjeline prema pojedinim dijelovima Crkve. Kronološki stariji model razumijevanja kolegijaliteta neka bude nazvan *patrističkim*. On razumije kolegijalnost od pojedinih dijelova prema cjelini Crkve. Taj drugi model polazi od temeljnog vrednovanja mjesnih Crkava koje razvijaju kolegijalnost međusobno, dalje prema Rimu i onda za cjelovitu Crkvu. Prema br. 23 dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium* čini se da Drugi vatikanski koncil malo više preferira drugi model, ali ih zasigurno spaja u jedno razumijevanje kolegijalnosti, zaključuje Michael Hardt.¹⁵ Iz ekleziološkog kuta gledano, spomenuta dva modela temelje se na dva eklezijalna načela. Onaj prvovatikanski na univerzalnoj, a onaj patristički na euharistijskoj ekleziologiji, koju Drugi vatikanski koncil oživljava u pojmu *communio*-ekleziologiji.

Treba istaknuti da su stavovi Drugog vatikanskog koncila o primatu i nezabludivosti rasuti u mnogim dokumentima. Najvažniji aspekti nalaze se u *Lumen gentium*, posebno u brojevima 20–23. Ovdje pokušavamo sustavno sažeti sve važne aspekte, jer su oni temelj i polazište raznih interpretacija. Za Koncil je Crkva nedvojbeno hijerarhijski uređena. Biskupi imaju neprekinuto nasljedstvo i oni su mladice apostolskog sjemena i Kristova naloga. Oni su svojim posvećenjem pravi nasljednici apostolskoga zbora: »Mjesto Boga stoje na čelu stada [...] Zato sveti Sabor uči da su biskupi po božanskoj ustanovi

¹⁴ Usp. Frane FRANIĆ, *Iz moje koncilske bilježnice – Odnos primata i episkopata prema nauci Karla Rahnera*, u: *Crkva u svijetu*, 2 (1967.) 1, 4–16; Frane FRANIĆ, *Crkva, stup istine. Uspomena na moje doktinalne djelatnosti u II. vatikanskom saboru*, Split, 1998., 219–229. U knjizi se na 733 stranice donosi osamnaest Franićevih govora na Koncilu na latinskom i hrvatskom jeziku, a komentirani su na hrvatskom i francuskom jeziku. Također usp. Dušan MORO, *Prinos mons. Frane Franića u pripremi dogmatskih konstitucija Drugog vatikanskog sabora: Lumen gentium i Dei Verbum*, u: *Crkva u svijetu*, 44 (2009.) 2, 146–166 i Franićev zaključak na 158 stranici.

¹⁵ Usp. Michael HARDT, *Papsttum und Ökumene*, Paderborn – München – Wien, Zürich, 1981., 77–78.

došli na mjesto apostola kao pastiri Crkve, i tko njih sluša, sluša Krista, a tko njih prezire, prezire Krista i Onoga koji je Krista poslao.«¹⁶ Uz takvu jasnu konstataciju o biskupima, također se ističe da je Gospodin posebnu službu povjerio Petru, apostolskom prvaku (usp. LG 20). Biskupima je povjerena služba naučavanja i vladanja u zajedništvu s glavom i članovima kolegija. Biskupi imaju ulogu samoga Krista Učitelja, Pastira i Svećenika (usp. LG 21). Biskupski kolegij je jedinstven i sačinjavaju ga svi biskupi Crkve zajedno s rimskim biskupom, koji ima potpunu vlast nad svima u Crkvi, nad pastirima i vjernicima. On ima prvenstvo redovne vlasti nad svim Crkvama, tj. potpunu, neposrednu i vrhovnu vlast koju može slobodno vršiti, ali i zbor biskupa kao nasljednika apostola također je subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom, uvijek zajedno s Glavom i nikada bez Glave (usp. LG 22). Pojedini biskupi predstavljaju svoju Crkvu a svi zajedno s papom cijelu Crkvu. Kao članovi biskupskog zbora, biskupi su pak dužni voditi brigu za opću Crkvu, koja živi u pojedinim i od pojedinih Crkava, kaže se u dogmatskoj konstituciji (usp. LG 23).

Želeći utvrditi poziciju primata, oci se izravno oslanjaju na dogmu Prvog vatikanskog koncila o primatu i nezabludivosti. Gledano iz tog kuta ostaje isti sadržaj, ali se pritom donosi nova izjava Koncila o biskupima kao nasljednicima apostola, koji zajedno s Petrovim nasljednikom i vidljivom Glavom čitave Crkve upravljaju kućom Boga živoga (usp. LG 18, 22). U trećem poglavlju istog dokumenta o hijerarhijskom uređenju Crkve posebna pozornost poklanja se episkopatu, s već spomenutim tvrdnjama da su biskupi nasljednici apostola, da čine kolegij biskupa u zajedništvu s Glavom te da im je sukcesijom kao apostolskim nasljednicima jednako predan dar odrješenja i vezanja. Martin Luther je tvrdio, oslanjajući se na engleskog teologa Johna Wyclifa iz XIV. stoljeća, da je ta vlast isključivo, a ne prenosivo, bila predana samo Petru.¹⁷ Pored sakramentalnosti episkopata, spomenuti dokument *Lumen gentium* obrađuje također odnos dijecezanskog biskupa u biskupskom kolegiju te poslanje biskupa s posebnim naglaskom na trima zadaćama: propovijedanje, posvećivanje i upravljanje (*munus docendi, sanctificandi, regendi*). U svezi poslanja biskupa, snažno se ističe da svoje poslanje primaju od Gospodina s ciljem da svi ljudi postignu spasenje pri čemu im oni služe (*diakonia*). Uz to poslanje obdario ih je snagom svoga Duha. U svojoj učiteljskoj službi biskupi kao pastiri Crkve

¹⁶ DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Lumen gentium. Dogmatska konstitucija o Crkvi* (21. XI. 1964.), br. 20, u: *Dokumenti* (dalje: LG).

¹⁷ Usp. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, br. 1476.

imaju pomoć Duha Svetoga. U zajedništvu s rimskim biskupom oni naučavaju u Kristovo ime i njihov autoritet treba biti poštivan budući da njihova vlast dolazi od Krista. Oni su pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri, ističe Koncil na više mjesta (usp. LG 7).¹⁸

Sažeto se može reći da se biskupski kolegij jasno definira u svojstvu *ius divinum* kao i pozicija rimskog biskupa. Ono o čemu se detaljno ne govori, jest njihov međusobni odnos. Za odnos autoriteta primata i biskupskog kolegija čini se da je najvažnije mjesto upravo LG br. 22 pod naslovom »Kolegij biskupa i njegova Glava«. Tamo se jasno kaže da zbor biskupa s papom na čelu kao svojom glavom ima vrhovnu vlast u Crkvi, a s druge strane papa kao glava biskupskog zbora ima potpunu vlast primata nad svima, bilo pastirima, bilo vjernicima. Analizirajući taj broj apostolske konstitucije, Rudolf Brajčić i Mato Zovkić ističu da odnos primata i episkopata nije posvema jasan. U papi se mora razlikovati rimskog biskupa napose (*seorsim*) i rimskog biskupa kao glavu biskupskog zbora. Biskupski kolegij je stalno tijelo Crkve koji svoj korijen ima u Dvanaestorici u Kristu. S druge strane, papa kao Petrov nasljednik ima Kristov nalog upravljati Crkvom.¹⁹

U tom odnosu autoriteta primata i episkopata, ostala su neka pitanja nejasna. Budući da je postojala opasnost oprečnoga tumačenja, odnos biskupskog kolegija i pape bio je također tema tzv. *Prethodne bilješke, Nota praevia*, koja je sastavni dio dogmatske konstitucije o Crkvi. Radi se o obavijesti kao pojašnjenju teksta Nacrta o Crkvi, koju je obznanio generalni tajnik Koncila Periklo Felici 16. studeni 1964. godine, a u ime skrivenog *višeg autoriteta* iza kojega je stajao Pavao VI., koji pri promulgaciji konstitucije 21. studenog 1964. godine podsjeća da *Nota praevia* ima svoju autentičnost. Dokument *Nota praevia* treba shvatiti kao znak osiguranja razumijevanja i linije Prvoga vatikanskog koncila i ne umanjivanja papinskih prava, ali zato s tendencijom umanjenja značenja kolegijaliteta biskupa u odnosu na tekst u samom dokumentu *Lumen gentium*. U objašnjavanju kolegijaliteta, koji obuhvaća papu i biskupe, ponavlja se što je rečeno u broju 22 spomenute dogmatske konstitucije s naglaskom da biskupi nikada ne djeluju bez pape, a da papa može djelovati bez biskupa. U uvodnom se dijelu *Bilješke* ističe da se odluke Koncila kao nauk vrhovnog učiteljstva Crkve moraju prihvatiti prema shvaćanju samoga Koncila. Kad je kolegij biskupa u pitanju, onda ga valja shvatiti ne strogo u juridičkom smislu,

¹⁸ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Christus Dominus. Dekret o pastirskoj službi biskupa u Crkvi* (28. X. 1965.) br. 2, u: *Dokumenti* (dalje: CD).

¹⁹ Usp. Rudolf BRAJČIĆ – Mato ZOVKIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi – Lumen gentium*, I, Zagreb, 1977., 388–390.

tj. kao zbor jednakih koji daju vlast papi kao svome predsjedniku, nego kao stalan zbor čije se ustrojstvo i vlast izvodi iz božanske objave. U tom pogledu Isus je ustanovio *Dvanaestoricu poput kolegija* ili *stalnog zbora*, kao *ordo* ili *corpus*. Ne radi se o jednakosti Glave i članova kolegija. Svojim biskupskim ređenjem netko postaje član biskupskog kolegija, ali samim ređenjem ne dobiva vlast biskupskog kolegija, ističe se u *Bilješci*. Ređenjem se postiže ontološko sudjelovanje u svetim službama, a ne vlasti, zbog čega je upotrijebljena riječ *munus*, a ne *potestas*. Dakle, za biskupsku vlast potrebna je još jurisdikcija. Kolegij postoji kao subjekt vrhovne i potpune vlasti nad cijelom Crkvom, naravno u zajedništvu s Glavom kolegija. Ovdje se ne radi o razlici između rimskog biskupa i drugog mjesnog biskupa, nego o razlici rimskog prvosvećenika kao Glave kolegija i drugih članova kolegija. Kolegij postoji stalno, ali ne djeluje stalno *in actu pleno*. Kolegijalno radi uz pristanak Glave. Član kolegija uvijek je povezan sa svojom Glavom. Posebno umanjene prava biskupskog kolegija može se nazreti u četvrtoj točki, gdje se kaže da papa može svoju vlast vršiti po volji (*ad placitum*) u svako vrijeme kad to traži njegova služba, stoji u *Prethodnoj bilješci*.²⁰

Drugi vatikanski koncil dovoljno distancira *potestas* kao vlast i jurisdikciju. Izvor vlasti je posvećenje svetim redom a vršenje biskupske vlasti ordinira papa. Biskupsko posvećenje uključuje u biskupski kolegij, koji je nešto stalno i organsko, a ne samo prigodno i sekundarno. Koncil je posebno privilegirani oblik djelovanja kolegija. Kolegij biskupa ima konstitutivnu ulogu, ali uvijek zajedno s papom kao Glavom kolegija. Kao kolegij biskupa, a ne kao pojedini biskupi, imaju stupanj nezabludivosti kada zajedno s rimskim biskupom autentično naučavaju stvari vjere i morala. Time je nezabludivost također vezana uz cjelovitost Crkve, koja uključuje kolegij na čelu s papom. To je još očitije kad su biskupi okupljeni na općim koncilima. Taj stupanj nezabludivosti odnosi se samo na one stvari vjere koje su objavljene. Posebnu povlasticu nezabludivosti ima rimski prvosvećenik koji je Glava biskupskog kolegija kada proglašava nauk vjere i morala. Zato su njegove definicije nepromjenljive po sebi, a ne po pristanku Crkve (*»ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae«*, LG 25).²¹

Koncil također ističe da biskupsku vlast u pojedinim Crkvama ne umanjuje vrhovna papinska vlast, jer biskupi nisu samo namjesnici rimskoga

²⁰ Usp. LG, *Prethodna bilješka*, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti*, 99–102.

²¹ Isto je formulirao Prvi vatikanski koncil u *Pastor aeternus*. Vidi: Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, br. 3074.

biskupa (usp. LG 27). Oni su pravi i autentični učitelji vjere, svećenici i pastiri (usp. CD 2). Po Božjoj odredbi i zahtjevu apostolske službe, biskup je suodgovoran s ostalim biskupima i papom za cijelu Crkvu. U njihovim dijecezama njima pripada po sebi (*per se*), a ne kao predstavnicima rimskog biskupa *postatas ordinaria, propria ac immediata* – »redovna, vlastita i neposredna vlast« (usp. CD 2, 6, 8). U eklezijalnom smislu biskup je temelj Crkve, što izražava patrističko načelo: *ubi episcopus – ibi ecclesia*.²² Crkva je dakle u najužem smislu zajednica okupljena oko biskupa koji valjano slavi euharistiju. Stoga se može jednako reći: *ubi ecclesia – ibi episcopus*. Tamo gdje je prava euharistija, tamo je prava Crkva i pravi biskup. Biskupi su oni koji od apostola *instituti sunt*, koji svoje učiteljsko poslanje prenose na druge.

Zaokružujući ovaj kratki pregled koncilskih tekstova vezanih za našu temu, može se sažeto istaknuti da Drugi vatikanski koncil promatra teologiju svećeništva temeljno kroz episkopat, dok je skolastika to isto gledala primarno kroz prezbiterat. Primat se shvaća prvenstveno iz kuta njegove svrhe u otajstvu Crkve te se ističe karizma primata kao trajno i vidljivo počelo jedinstva vjere i zajedništva, kako s biskupima tako i s vjernicima. U odnosu na *Pastor aeternus*, Koncil pristupa toj problematici mnogo preciznije a pritom ne poriče ni papinski primat ni nezabludivost. Dogmu o nezabludivosti pape Koncil stavlja u širi i novi eklezijalni kontekst. Koncil jasno formulira da biskupi zajedno s papom nose zajedničku odgovornost za cijelu Crkvu. Odgovornost biskupa u zajedništvu s papom za cijelu Crkvu očituje se najviše kod općih crkvenih koncila ili također kad oni budu posebno pozvani na kolegijalnu suradnju, npr. na sinodu biskupa. Biskupi su u punom smislu predstavnici naroda Božjega te ih ne treba gledati kao papinske namjesnike (usp. LG 27).

Iz dosad rečenog jasno je da je kolegij više ovisan o papi a da papa nije uvijek ovisan o kolegiju, ali nije ni apsolutno slobodan do te mjere da bi mogao ukinuti biskupski kolegij koji je božanskog karaktera. U skrbi za vlastitu dijecezu biskupi su jurisdikcijski samostalni a u kolegijalnoj skrbi za cijelu Crkvu uvijek ucijepljeni u zajedništvu s papom. Primat rimskoga biskupa i jurisdikcija ostalih biskupa nisu u proturječju, a s druge strane biskupska kolegijalnost ne suprotstavlja se vršenju primata. Petrova služba ukorijenjena je u kolegijalitetu biskupa. Prema takvom razumijevanju nemoguće je zamisliti papu koji bi bio izvan biskupskog kolegija. Papa, iako Glava, dio je biskupskoga zbora.

²² Usp. IRENEJ, *Contra haereses*, XXIV, 1, u: PG, VII/1, 1186–1188. Ambrozije je također skovao slogan: *ubi ergo Petrus, ibi Ecclesia*, usp. AMBROZIJE, *Enarrationes in psalmos*. In psalmum XL, 30, u: PL, XIV, 1081–1082.

Koncil shvaća vlast kao služenje²³ a kolegijalni element kao načelo crkvene strukture, kao kolegijalnu maticu crkvene vlasti.²⁴ Nadalje, u takvom eklezijalnom razumijevanju Petrova služba shvaćena je kao cjelina, a ne kao nešto izolirano. Zajedno s Rahnerom, može se reći da je u toj cijelosti papa vrhovna djelujuća snaga i reprezentativna osoba cijelog kolegija ili drukčije formulirano personalni vrh kolegijalne reprezentacije (usp. LG 22).²⁵ Biskupski zbor i rimski biskup tvore neku vrstu organskog kolegija, ističe Koncil na više mjesta (usp. LG 19, 22).

Dokumenti Koncila nedvojbeno svjedoče da su primjerice Rahnerove i Ratzingerove misli prilično prožele koncilske stavove, posebno o biskupskom kolegiju. Je li time pitanje riješeno ili tek otvoreno?

4. Postkoncilska diskusija o jednom ili dva subjekta kao nositeljima crkvene vlasti

Odnos primata i episkopata ostao je vrlo delikatno pitanje i poslije koncilskog usvajanja pojma *biskupski kolegij*. O tome svjedoči činjenica da je izvanredna Biskupska sinoda 1969. godine također bila posvećena tom pitanju. Prema Wilhelmu de Vriesu, temeljni odgovor na pitanje odnosa primata i episkopata treba tražiti u prvom tisućljeću Crkve. To odgovara načelu Drugoga vatikanskog koncila povratka na izvore. U prvom tisućljeću ideja kolegijaliteta bila je snažnije izražena od primata. Ako se pođe od te činjenice, onda se nameće važno pitanje: Kakva je tada bila papinska uloga kod općih koncila? U kratkom odgovoru moglo bi se reći – vrlo različita. Uglavnom su odluke donošene koncilskom većinom, dakle kolegijalno. Uglavnom su bili prisutni papinski delegati, ali često nisu presjedali koncilima, iako je to papa koji put izričito tražio. Uglavnom se u preambuli dokumenata nije spominjalo papino ime. Kod nekih je izričito bila tražena papina potvrda zaključaka kao npr. kod Kalcedonskog koncila kada je sam car 15. veljače 453. godine molio papinu potvrdu. Isto je učinio i Četvrti carigradski koncil, ali to npr. nije učinio Drugi nicejski koncil a priznat je ekumenskim i sl.

²³ Usp. Marijan VALKOVIĆ, Vlast u Crkvi kao služenje (diaconia), u: *Bogoslovska smotra*, 36 (1966.) 2, 353–361; Edward SCHILLEBECKX, Teologija službe u Crkvi, u: *Svesci – Communio*, (1970./71.) 19–20, 28–32; Antun WEISSGERBER, Vlast koja služi, u: *Vjesnik Đakovačke biskupije*, 27 (1974.) 4, 80–81; Rudolf BRAJČIĆ – Mato ZOVKIĆ, *Dogmatska konstitucija o Crkvi*, Zagreb, 1977., 409–411.

²⁴ Usp. Antun ČEČATKA, *Viđenje Crkve i J. J. Strossmayer (1815. – 1905.)*, Đakovo, 2001., 357.

²⁵ Usp. Karl RAHNER, *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Freiburg – Basel – Wien, 1976., 372.

Spomenuta svjedočanstva iz prvog tisućljeća Crkve dovoljno govore da se tada vodila žestoka borba između primata i kolegijaliteta, što se nastavilo i kasnije. Opći koncili su priznavali određeni primat pape, ali ne onakav kakav je očekivao rimski prvosvećenik. Tomu također zorno svjedoči činjenica da je papa Leon Veliki od kalcedonskih koncilskih otaca skoro ultimativno tražio da bez diskusije prihvate njegove stavove (*Tomus Leonis*), što ipak nije učinjeno bez diskusije, ali su ih konačno kolegijalno usvojili aklamacijom. Slično je bilo na Drugom nicejskom koncilu i Četvrtom carigradskom koncilu. Isusovac Wilhelm de Vries zaključuje da je u prvom tisućljeću Crkve bilo normalno da se važne odluke donose kolegijalno.²⁶

Što ovaj kratki pogled u prvo tisućljeće sugerira za vrijeme poslije Drugog vatikanskog koncila? U svakom slučaju sugerira neke promjene u recepciji primata kakav se razvio u drugom tisućljeću. U tom duhu slično je razmišljao bečki kardinal Franz König. On se zauzimao za jačanje suodgovornosti biskupa kad je u pitanju upravljanje općom Crkvom. Jednostavno, biskupe treba više uključiti u proces suodlučivanja. Svoju tezu obrazlagao je iz dva kuta: prvo, kao protutežu pretjeranom papinsko-kurijalnom centralizmu, a drugo, u interesu dubljeg zajedništva s drugim kršćanskim Crkvama. Franz König se općenito zauzimao za veće vrednovanje kolegijaliteta umjesto centralističkog primata,²⁷ što je svakako na tragu Drugoga vatikanskog koncila.

Kakav je odnos primata i episkopata *de facto* danas? Moglo bi se reći da biskupi danas imaju, recimo, duhovnu vlast, a papa među njima pastirsku vlast. To znači da još nije u potpunosti recipirana svijest da biskupski kolegij nije zbroj pojedinih biskupa, da kolegij ima svoju odgovornost u zajedništvu s papom, da je kolegij zajedno s papom na čelu nositelj najveće vlasti u Crkvi i da tu vlast biskupi ne dobivaju od pape, nego preko njega od Isusa Krista po Duhu snagom ređenja i papinskog postavljanja u tu službu. Drugim riječima, to znači da što se tiče ovog pitanja duh Drugoga vatikanskog koncila još nije zaživio u potpunosti, iako ima vidljivih pomaka. S druge strane, treba naglasiti da odnos rimskog prvosvećenika i dijecezanskih biskupa ne znači da u Crkvi postoje dvije kon-

²⁶ Usp. Wilhelm de VRIES, Die Kollegialität auf Synoden des 1. Jahrtausends, u: Georg DENZLER – Felix CHRIST – Wolfgang TRILLING, *Petrusamt und Papsttum*, 80–90.

²⁷ Usp. Franz KÖNIG, Kolegijalitet namjesto centralizma, u: *Svesci – Communio*, (1999.) 97, 81–85. König misli da Biskupska sinoda nije ispunila očekivanja, da papinska služba ne treba polagati pravo na apsolutnu vlast, da treba poštovati načelo supsidijarnosti koje vrijedi za Crkvu. O reformi Rimske kurije vidi u: Nediljko Ante ANČIĆ, Rimska kurija i rasprave o papinu primatu, u: *Crkva u svijetu*, 46 (2011.) 1, 59–73. Za hrvatske povjesničare može biti od koristi članak: Ivica PELENDER, Rimska kurija prema rubnim prostorima Zapada na istočnojadranskoj obali tijekom XI. i XII. st., u: *Historijski zbornik*, 62 (2009.) 1, 1–27.

kurirajuće ili suprotstavljene instance vlasti: biskupski kolegij s papom i papa bez biskupskog kolegija, ali se mora konstatirati da pitanje njihova odnosa nije dokraja teološki riješeno. Ta teza treba biti pozitivan izazov teolozima nastaviti propitivati taj odnos radi bolje sinergije primata i episkopata.

Ovdje se čini da je temeljno pitanje: Radi li se o dva subjekta ili o dva načina djelovanja? Michael Schmaus ističe da s tim u svezi postoje dosad dva recipirana teološka i pravna mišljenja od kojih prvo zastupa tezu da se radi o dva različita subjekta crkvene vlasti i drugo mišljenje koje zastupa tezu da se ipak radi samo o jednom papinskom subjektu kao nositelju primata na čelu biskupskog kolegija. Logičnijom se čini druga teza po kojoj je papa glavni subjekt crkvene vlasti koju vrši zajedno s biskupskim kolegijem ili pak bez njega, ali uvijek u kolegijalnom zajedništvu i povezanosti. Neosporno je da papa ima posebne ovlasti i bez biskupskog kolegija, ali su one ograničene posebnim kriterijima. Papa može djelovati izvan biskupskog kolegija dok biskupski kolegij ne može djelovati bez pape, osim u posebnim okolnostima. Kad papa eventualno djeluje sam, i tada djeluje u ime Crkve kao nenadomjestivi konstitutivni član i predstojnik biskupskog kolegija koji kao tijelo ima svoje značenje. Glavu od tijela nije moguće rastaviti. S druge strane, biskupski kolegij dolazi do punog izražaja posebno u formi općih koncila, ali također i u redovnom upravljanju Crkvom npr. kroz biskupske sinode, bez obzira što imaju samo savjetodavni karakter. Posebne situacije pak još jasnije očituju biskupsku vlast. Ako bi papa duševno obolio ili zapao u neku herezu ili kad se odrekne papinske vlasti, kao Benedikt XVI., ili kad papa umre, onda biskupski kolegij ima svoju punu izražajnu ulogu, pravo i dužnost izabrati novoga rimskog prvosvećenika koji će biti na čelu biskupskog kolegija, rezonirao je Schmaus.²⁸

O pitanju subjekata vlasti Rahner je diskutirao i poslije Koncila. Za njega mjesni biskupi nisu zbir pojedinih biskupa, nego su *corpus, ordo* i *collegium*. Kad je njihov odnos prema papi u pitanju, onda se o biskupima na Drugom vatikanском koncilu kaže ono što se prije odnosilo na biskupe nekog općeg koncila. S obzirom na pitanje koje je Schmaus spomenuo, tj. problem jednog ili dvaju subjekata kao nositelja vrhovne vlasti u Crkvi, Rahner može prihvatiti oba, ali prednost daje tezi o jednom subjektu kojeg čini biskupski kolegij s papom na čelu i pritom razvija svoju tezu tumačenja istodobne zastupljenosti osobne službe u kolegijalnom i kolegijalne službe u osobnom djelovanju. Rahnerov

²⁸ Usp. Michael SCHMAUS, Papst, u: *Sacramentum mundi*, III, stupci 970–991. O odnosu biskupskog kolegija s papom posebno vidi stupce 983–991. Isti tekst je objavljen u: Michael SCHMAUS, *Herders Theologisches Taschenlexikon*, V, Freiburg, 1973., 317–334.

subjekt mogao bi pak djelovati na dva načina: prvo kroz kolegijalni akt biskupskog kolegija, npr. kroz koncilske zaključke uključivši papu, a drugi modalitet djelovanja mogao bi biti kroz posebni akt pape kao predstojnika biskupskog kolegija. To drugo djelovanje bilo bi u ime jednog subjekta, tj. biskupskog kolegija, ali djelovanje preko Glave biskupskog kolegija. Papin akt bez biskupskog kolegija osobni je, a ne kolegijalni, ali je uvijek povezan s kolegijem biskupa. U takvoj verziji papa ne gubi ništa od svoga primata, a svoju vlast ne dobiva od biskupskog kolegija, nego od Krista, ali upravo kao predstojnik biskupskog kolegija u vjeri Crkve. Papa može jedino biti Glava cijele Crkve samo kao Glava biskupskog kolegija, što je također *ius divinum*. Time se njegov primat ne ograničava, a istodobno se više ističe njegova eklezijalna ukorijenjenost. Svoju tezu Rahner je potkrepljivao činjenicom da je takva formulacija bila u 30. pretkoncilskoj shemi o nezabludivosti, gdje se kaže da papa dobiva svoju nezabludivost kao Glava Crkve i biskupskog kolegija, što ipak nije ušlo u dogmatsku konstituciju *Lumen gentium*, ne radi toga što bi teza bila heretična, nego radi toga da se pitanje ostavi otvorenim. Rahner je osnaživao svoju tezu također gledišta jedinstva i različitosti. Mislio je da bi jedinstvo u različitosti bilo bolje izraženo subjektom pape kao Glave biskupskog kolegija koji može dvojako djelovati: osobnim djelovanjem u ime kolegija ili zajedno kolegijalno djelovati u sklopu biskupskog kolegija. Rahner je pokušavao utemeljiti svoju tezu također iz sakramentalnog kuta istoga biskupskog stupnja svetoga reda za papu i biskupe. U sakramentalnom smislu papa je jednako biskup kao i svi drugi biskupi. Nema posebnog ređenja za papu. Rahner je uvjeren da njegovo tumačenje jednog subjekta isključuje umanjivanje ili omalovažavanje episkopata od strane pape, a također isključuje umanjivanje pape od strane episkopata. Tako shvaćen, učiteljski autoritet pape jest konkretni organ i nositelj one pojavnosti Crkve kojoj Isus obećava da je vrata paklena neće nadvladati. Bez takva autoriteta Crkva ne bi bila Crkva kada ne bi imala vlast prosuđivati i odlučivati, u krajnjem slučaju i anatematizirati. Ako se papu u kontekstu primata i nezabludivosti promatra kao predstavnički vrh cjelokupnog biskupskog kolegija, onda su teološke poteškoće jednake kao kad se to pripisuje samo koncilima ili samo episkopatu čiji su glavni nositelji ipak ljudi. Stoga je Rahner iz antropološke perspektive govorio o papinstvu kao osobnom vrhu sinodalnog i kolegijalnog predstavljanja, što mu se činilo ljudskim i prihvatljivim, budući da mnoštvo ljudi ne čini ljude i ljudstvo manje ljudskim nego što je pojedinac, zaokružio je svoju misao igrom riječi. U antropološkoj viziji Rahner nije zaboravio istaknuti važnu pneumatsku dimenziju.²⁹

²⁹ Usp. Karl RAHNER, *Zum Verhältnis zwischen Papst und Bischofskollegium*, u: Karl RAHNER, *Schriften zur Theologie*, VIII, Einsiedeln – Zürich – Köln, 1967., 374–394; Karl

Klaus Schatz, njemački isusovac i povjesničar, gleda Petrovu službu u skici Drugoga vatikanskog koncila u zrcalu jedinstva te naglašava da je to crkveno jedinstvo u ranokršćanskom razdoblju bilo drukčije konstituirano. Prvi korak neke mjesne Crkve u bilo kojem konfliktu išao je prvo prema susjednoj mjesnoj Crkvi, pa preko nje regionalnoj sinodi, onda dalje prema patrijarhatu, a na kraju put je vodio prema Rimu. Stoga on govori o stupnjevitom jedinstvu Crkve u čijem se središtu nalazi mjesna Crkva koja je imala svoju vezu s univerzalnom preko regionalne instance i nekadašnjih patrijarhata. Te dvije srednje instance, regionalna i patrijarhalna, *de facto* su iščezle a danas ih se pokušava revalorizirati kroz novo stvorene biskupske konferencije, ali s premalim pravima, dok bi važnost patrijarhata trebalo tek oživiti na nekim drugim osnovama, npr. po kontinentima. Oživljavanje srednjih instanci bio bi veći doprinos sinodalnoj dimenziji, ne osporavajući primicijalnu, predlaže Schatz.³⁰

Svaka od teza (Schmaus, Rahner, Schatz) o jednom ili dva subjekta vlasti čini se još nedorečenom. Ona druga, koju Rahner potkrepljuje s više strana, čini se više prihvatljivom, tj. da je biskupski kolegij bitno polazište, da papa kada djeluje napose (*seorsim*), da uvijek slobodno djeluje kao glava biskupskog zbora. U takvoj interpretaciji primat se naglašeno shvaća u eklezijalnim okvirima, stavlja ga se u cjelovitost Crkve, u veću odgovornost između Božjeg naroda i crkvenog vodstva. U takvom duhu lakše je razumjeti da Koncil ostaje kod istih bitnih formulacija Prvoga vatikanskog koncila, kojima dodaje bitno nove integralne interpretacije biskupskih prava u eklezijalnom okviru. Iako odnos pape i biskupskog kolegija još nije detaljno preciziran i razrađen, načelno je puno konkretniji u odnosu na Prvi vatikanski koncil, čemu su pridonijeli i uvaženi teolozi.

5. Stupnjevite interpretacije nezabludivosti

Pitanje nezabludivosti povijesno i esencijalno je vezano uz pitanje primata i autoriteta. Zato ga ovdje treba barem malo dotaknuti. Drugi vatikanski koncil u svojoj dogmatskoj konstituciji *Lumen gentium* gleda nezabludivost kao vlastitost opće Crkve, naravno po Kristovoj volji i asistenciji Duha Svetoga.

RAHNER, *Grundkurs des Glaubens*, 368–372.

³⁰ Usp. Klaus SCHATZ, Unkonventionelle Gedanken eines Kirchenhistorikers zum päpstlichen Primat, u: Peter HÜNERMAN (ur.), *Papstamt und Ökumene. Zum Petrusdienst an der Einheit aller Getauften*, Regensburg, 1997., 34–38. O tri razine u Ravenskom dokumentu vidi u: Niko IKIĆ, Ravenski dokument i Pastor aeternus: dva dokumenta – dva svijeta – jedan izazov, u: *Vrhbosnensia*, 17 (2013) 1, 139–156.

Pojam nezabludivosti tako je u mnogo nijansiranijem i stupnjevitijem shvaćanju isprepleten s tri stupnja nezabludivosti: prvo u cjelovitosti Crkve, drugo u episkopatu na čelu s papom te na kraju u punom autoritetu samog pape. Svi stupnjevi u tome sudjeluju, iako ne na isti način. U tom nijansiranom tumačenju nezabludivost nije isključivo i jedino povezana s papom iako, s druge strane, nikada bez njega. Vrlo je važno uočiti međusobnu organsku povezanost razina nezabludivosti, pojednostavljeno rečeno povezanost kolegijalne i primicijalne vlasti. Ostaje pitanje: Kako još preciznije objasniti njihov odnos? Papinsku nezabludivost može se razumjeti slikovito kao *otvorena usta* nezabludive Crkve, budući da ono ograničenje *ex chatedra* ističe da se ne misli na papinsku *privata et separata infallibilitas*, nego u stvarima vjere Crkve i morala u Crkvi. Dakle, nezabludivost pape bez nezabludivosti Crkve bila bi besmisao, kaže Walter Kasper i dodaje s druge strane da nezabludivost cijele Crkve treba nezabludivost pape, koji reprezentira suverenitet evanđelja nad Crkvom, što je prema njemu, smisao formulacije »*ex sese*«, koju bi trebalo još preciznije formulirati.³¹

Kada Pottmeyer tumači dogmu o nezabludivosti Prvog vatikanskog koncila u svjetlu izlaganja Drugoga vatikanskog koncila, onda ističe da se smisao formulirane dogme može interpretirati na tri načina. Prvi bi odgovarao maksimalističkom shvaćanju tadašnje većinske grupe prema kojem papa daje nezabludivost Crkvi a ne obratno. Drugi bi bio srednja interpretacija koja povezuje Crkvu i papu, ali se papi ipak daju u svemu odriježene ruke. Treći način bi odgovarao minimalističkom shvaćanju koje se temelji na ondašnjoj manjinskoj grupi, koju je revalorizirao Drugi vatikanski koncil. Također i ta interpretacija polazi od povezanosti Crkve i pape, ali ga ograničava kriterijima Svetog pisma, tradicije, vjere Crkve i sl. Ta interpretacija gleda nezabludivost pape kao udio na nezabludivosti Crkve. U tom duhu Drugi vatikanski koncil izričito kaže da se cjelina vjernika ne može prevariti u vjeri i to svoje posebno svojstvo očituje nadnaravnim osjećajem vjere cijelog naroda (*supernaturali sensu fidei totius populi manifestat*). Također je biskupski kolegij u zajedništvu s rimskim prvosvećenikom kada zajedno vrši najvišu učiteljsku službu obdaren nezabludivošću, koja se ne proteže samo na baštinu vjere nego i na one bez kojih se baština ne bi mogla čuvati i kao takva biti prikazana. Na nezabludiv način iznose vjeru i moral Crkve i pojedini biskupi kada su međusobno povezani i u zajedništvu

³¹ Usp. Walter KASPER, Dienst an der Einheit und Freiheit der Kirche, u: *Catholica*, 32 (1978.) 1, 16–18. Isti članak objavljen je u: Joseph RATZINGER (ur.), *Dienst an der Einheit. Zum Wesen und Auftrag des Petrusamts*, Düsseldorf, 1978., 81–104. Formulacijom »*ex sese*« koristi se također i Drugi vatikanski koncil (usp. LG 25).

s rimskim biskupom (usp. LG 12, 25). Kad je, dakle, nezabludivost rimskog prvosvećenika u pitanju, onda ga se veže na primat evanđelja, na biskupski kolegij kojemu je on glava, na cjelovitost otajstva Crkve u kojoj na pogodan način ispituje vjeru Crkve, ističe Pottmeyer.³²

Nezabludivost cijele Crkve dodiruje također izjava Kongregacije za nauk vjere *Mysterium ecclesiae* od 24. lipnja 1973. godine,³³ koju valja promatrati kao određeni odgovor na teze švicarskoga katoličkog teologa Hansa Künga, koji nije želio ukidanje papinstva, nego njegovu reformu na biblijskim i duhovnim temeljima. Tamo se kaže da se nepogrešivi Bog udostojao obdariti svoju Crkvu »nekim učestvovanjem u nepogrešivosti« u pitanjima vjere i čudoređa. Dalje se u istom dokumentu razlikuje između pojmova *jezgre, sadržaja i smisla*. Vjernici mnogostruko doprinose da se u Crkvi razvija ispravno shvaćanje vjere, ali po božanskoj ustanovi samo na pastire Crkve spada autentično poučavati vjernike Kristovim autoritetom. U istom dokumentu o nezabludivosti crkvenog učiteljstva kaže se da je obdareno karizmom nezabludivosti Duha Svetoga, uz obvezu istraživanja objave. Nezabludivost biskupa uvijek je u kolegijalitetu s ostalim biskupima na čelu s rimskim prvosvećenikom. Odnosi se na poklad vjere i ono »bez čega se taj poklad ne može pravilno čuvati i tumačiti«, naglašava se u naznačenom dokumentu Kongregacije. Čini se logičnim da Božja objava treba jednako institucionalno proroštvo kao i učiteljska dogma, jednako treba ređenički sakrament kao i institucionalni autoritet. Kako Wolfgang Beinert kaže: univerzalni primat svojom nutarnjom intencijom teži prema nezabludivosti, a nezabludivost zahtijeva primat.³⁴

Teško je razbiti davno recipirane jednostrane percepcije. Stoga je opravdano još jednom sažeti da je Prvi vatikanski formulirao bit i uvjete nezabludivosti kao dar koji se ne sastoji u nekoj novoj objavi, nego u pomoći Duha Svetoga kako bi apostoli predanu vjeru vjerno tumačili. Nezabludivost nije temelj jednostranoj interpretaciji da je papa apsolutni suveren, nego je nezabludivi

³² Usp. Hermann Josef POTTMEYER, Das Unfehlbarkeitsdogma im Streit der Interpretationen, u: Karl LEHMANN (ur.), *Das Petrusamt. Geschichtliche Stationen seines Verständnisses und gegenwärtige Positionen*, Verlag Schnell & Steiner, München – Zürich, 1982., 97–101.

³³ Usp. KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Mysterium ecclesiae*, u Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i čudoređu*, br. 4531-4536.

³⁴ Usp. Wolfgang BEINERT, Endechrist oder Zeichen der Barmherzigkeit, u: JOHANN ADAM MÖHLER INSTITUT, *Das Papsttum. Anspruch und Widerspruch. Zum Stand des ökumenischen Dialogs über das Papsttum*, Münster, 1996., 54. Također usp. Klaus SCHATZ, *Vaticanum I (1869-1870)*, 305.

učitelj vjere vezan sadržajem Svetoga pisma, predajom Crkve i već objavljenih vjerskih istina crkvenog učiteljstva i kao takav je jamstvo sigurnosti u vjeri.³⁵

Umjesto zaključka

U pozadini različitog pristupa primatu i episkopatu naziru se skice dviju ekleziologija: s jedne strane one *monarhijske* a s druge ona *communio-ekleziologije*. Danas je druga dobila primat a prva nije izgubila prednost. Ipak, teološki se čini da ekleziološko pitanje primata i kolegijaliteta još nije dovoljno razjašnjeno, nego samo smišljeno povezano. Pitanje dvaju subjekata crkvene vlasti traži dodatna promišljanja. Možda bi se eventualne odluke osobnoga papinskog primata, iako se pita kolegij biskupa, mogle shvatiti kao *izvanredne* a one kolegijalne kao *redovne*. *Communio* je pozitivan znak i čvrst temelj zajedništva u harmoniji, ali održati *communio* u slučajevima konflikata među jednakima izazov je na koji odgovara primat pape s njegovom nezabludivošću, koji daje određenu sigurnost i osigurava minimum zajedništva. Jedinstvo Crkve je stupnjeviti pojam koji upotpunjavaju kolegijalitet i primat. Osigurati jedinstvo na svim razinama između mjesne i krajevne, krajevne i sveopće Crkve zadaća je koja u konačnici negdje mora imati svoju zadnju riječ. To je za katolike primat rimskog prvosvećenika kojeg se razumijeva kao Kristov dar cijeloj Crkvi da po Duhu Svetome u nezabludivosti čuva i uvodi Crkvu u svu istinu. Takav papa za katolike je svjedok istine i vjere. Svojim mnogobrojnim enciklikama, pastoralnim putovanjima i neovisnim imenovanjima biskupa u svim zemljama svijeta pape poslije Drugoga vatikanskog koncila utvrđuju velik papinski autoritet u Crkvi i svijetu.

Drugi vatikanski koncil gradi novu kuću primata na starim temeljima. Političke okolnosti u drugoj polovici XIX. stoljeća oslobodile su primat od političkih primjesa a u drugoj polovici XX. stoljeća izgrađena je teološka pista za njegov ponovni uzlet u svjetske visine s naglaskom autoriteta na vjersko i duhovno, moralno i crkveno. Sve nijanse i interpretacije, vanjske forme i devijacije svjedoče da u Petrovoj službi ima nešto kameno trajno i stjenovito nepromjenljivo što se mijenjalo samo u svojoj vanjštini. Biblijski temelj trajnosti i teološki smisao primata valja tražiti u teološkom kontekstu vjere i u eklezijalno-dogmatskoj biti Crkve.

Uskladiti primat i episkopat u dogmatskom temelju i pravnim okvirima nije jednostavno. Veliki teolozi, poput K. Rahnera, J. Ratzingera i drugih, tra-

³⁵ Usp. Heinrich DENZINGER – Peter HÜNERMANN, *Zbirka sažetaka vjerovanja, definicija i izjava o vjeri i ćudoređu*, br. 3070, 3074, 3116.

sirali su put dokumentima Drugoga vatikanskog koncila ne umanjujući ni primat ni episkopat, nego ih ujedinjujući u službi jednog autoriteta Crkve koji djeluje na dva načina. Ono što su oni započeli, neki novi teolozi trebaju nastaviti, jer pitanje nije riješeno, nego tek otvoreno.

Summary

THE RELATIONSHIP BETWEEN THE AUTHORITY OF PRIMACY AND EPISCOPACY

A THEOLOGICAL VIEW IN LIGHT OF THE SECOND VATICAN COUNCIL AND A CONTRIBUTION OF SOME THEOLOGIANs

Niko IKIĆ

Catholic Theological Faculty in Sarajevo
Josipa Stadlera 5, BIH – 71 000 Sarajevo
niko.ikic@bih.net.ba

The Church and authority are intertwined as two complementary terms. Although it is impossible to imagine the Church without authority, theology still needs to perpetually wrestle with the question of what kind of authoritativeness is appropriate for the Church. In Church authority is ecclesial in its essence, which, however, does not necessarily immunise it from profane influences. Therefore, the author reflects on the highest authority in the Church; that is, the relationship between the authority of primacy and episcopacy. The author treats the aforementioned issue as it appears before, during, and after the Second Vatican Council, in light of the Conciliar documents and opinions of distinguished theologians. The author recognises the dogmatic definition on primacy of the First Vatican Council as the only logical starting point, although he does not intend to analyse it in detail, but rather accepts it as a premise. It was possible to modify the perception of the authority on the Second Vatican Council to a certain extent, without, at the same time, diminishing either the primacy or episcopacy, though the precise nature of their relationship was not defined. Within this frame of reference, the article analyses their synergy, which is in service to the one and the highest authority in the Church and which act in two ways: the pope as the head of the episcopate and the episcopate with the head. The author is fully aware of the complexity of this issue, but he is also convinced that there is a need for a theological engagement with such challenges from the ecclesiological-dogmatic point of view, taking especially into consideration the ecumenical context. In his approach, the author relies on some sys-

tematic reflections of distinguished theologians such as Ratzinger and Rahner, and on some ideas of Schmaus, Kasper, Schatz, König, and Franić. These authors certainly contributed to a better understanding of the aforementioned relationship. The author is well aware that the aforementioned contributions of theologians did not resolve all aspects of the issue of the relationship between the authority of primacy and episcopacy – for instance, the issue of two subjects of the Church government – and, thus, he urges for a further theological reflection.

Key words: *authority, primacy, episcopacy, college of bishops, infallibility.*